

«Генерація волі» – перший 3D-кінопроект про минуле засобами майбутнього

Іван Канівець

2018 року ми відзначили сторіччя проголошення незалежності нашої країни. Сьогоднішня війна на сході з боку Росії є певним «римейком» подій 1917–1921 років. Тоді Росії вдалося утримати більшу частину України в імперській орбіті. Для нас це друга спроба скласти іспит на державотворення, який наші попередники, попри титанічні зусилля певної частини суспільства, провалили. Незважаючи на всю важливість Української революції, громадяни нашої країни вкрай мало знають про неї. Це можна пояснити тим, що в радянські часи імена всіх борців за незалежність або замовчувалися, або подавалися в негативному ключі. Та навіть ті, кого Москва допустила до розбудови радянської України, мали у своєму житті нехай короткий, але свідомий епізод боротьби за незалежність. Згадаймо хоча б Олександра Довженка, Володимира Сосюру, Остапа Вишню, Юрія Яновського... Коли комуністи відбирали для своєї роботи когось із місцевих, хто мав певні здібності та якимось себе проявив, то він уже був «замазаний» у «петлюрівщині». Для багатьох цей епізод став підставою для обвинувального вироку в 20-х чи 30-х роках, тому, ясна річ, згадок про свою патріотичну діяльність вони не залишали.

Проте є сотні розповідей про ту боротьбу, але звучали вони за кордоном СРСР, і українці в більшості своїй їх не чули як в радянські часи, так і сьогодні.

Спогади учасників Української революції з'явилися нині на книжкових полицях та в працях істориків, проте шлях у кіно для них ще майже не відкрився. Але саме вони надають барв сухим фактам з підручників історії: перетворюють боротьбу між федералістами та самостійниками на суперечки живих людей, дають відчуття, що значило бути «березневим» українцем, роблять мотивацію героїв Крут зрозумілою сучасному юнацтву.

Тому завершивши фільм «Українська революція за спогадами Всеволода Петріва», знімальна група вирішила продовжити тему Визвольних змагань у кінопроекті під робочою назвою «Покоління боротьби», що базувався б на спогадах учасників і давав би відчуття атмосфери Української революції.

Вже попередня обробка матеріалу показала, що для реалізації проекту треба шукати нестандартний драматургічний підхід. Детальніше вивчення спогадів і спроби на їхній основі вибудувати сюжетну лінію призвели до розширення кола задіяних першоджерел. Для першої версії сценарію їх було за вісімдесят. Але такий обсяг підштовхував до творення повнометражного проекту, хоча не дав відповіді на головне питання: як будувати такий сценарій без конкретного головного героя.

Крім того, залишалася й проблема зображення. Масштабні зйомки для відтворення тих подій потребують великих коштів, які на сьогодні у країні, втягнутій у війну, знайти важко. Приватний бізнес не готовий до таких витрат. Досвід подачі на конкурс Держкіно документальної стрічки «Крути Володимира Шульгіна» до сторіччя битви показав, що навіть на такі, відносно вузькі за історичним рамками проекти, з максимальним здешевленням

зйомок за рахунок ентузіастів, отримати гроші неможливо. За власні гроші такі коштовні проекти знімальній групі також не реалізувати. Тож питання зйомок закрилось.

Та знімальна група вирішила підійти до відтворення реалістичної атмосфери Української революції з іншого боку. Треба спиратися на зображення, яке вже існує, а це – кінохроніка та фотографії. Однак кінохроніки тих часів дійшло зовсім небагато, та й вона широко відома завдяки хоча б таким кінопроектам, як «Невідома Україна» чи «Собор на крові». Те саме стосується і фото. Показуючи їх у тридцятий раз, не вразиш глядача, тим більше молодь. Але, на щастя, наша знімальна група й досі має у своєму розпорядженні можливості з серйозної комп'ютерної обробки зображення, і питання поставало тільки в тому, на що витратити цей ресурс. Відповідь прийшла сама собою. Ще під час прем'єри фільму «Українська революція за спогадами Всеволода Петріва» у фойє Будинку кіно було показано плакат із серії «Військові підрозділи доби Перших визвольних змагань», створений у форматі 3D. Уже під час завершення роботи над фільмом окремі сцени також було переведено у формат 3D. Після показу фільму в Музеї театрального, музичного та кіномистецтва України глядачам запропонували переглянути ці фрагменти в об'ємі. Зацікавленість аудиторії навела на думку: реальну кінохроніку у форматі 3D дивитися буде ще цікавіше. Спроба створити відповідний сценарій показала: можна розробити кілька короткометражних частин, присвячених конкретним темам. Це звузило джерельну базу сценарію, і сталося так, що в основу лягли спогади найбільш активних учасників визвольного руху, які не просто жили цією боротьбою, а й надихали інших. Тому кінопроект назвали «Генерація волі».

Отже, необхідно було розробити механізми переведення кінохроніки в 3D. Вже перші експерименти показали: ця ідея не має права на життя, якщо працювати з хронікою в тому вигляді, як її демонструють. Для нормальної роботи не вистачало як роздільної здатності, так і чіткості ліній, не кажучи вже про стабілізацію зображення та численні дефекти. Тому знімальна група, за підтримки студії «ВІАТЕЛ», звернулася до директора Центрального кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного Владислава Берковського, щоб отримати максимально якісний електронний варіант наявної кінохроніки. Завдяки підтримці В. Берковського та компанії «Кінотур» (яка надала можливості для сканування плівки в 4K) ми вперше в Україні змогли отримати придатну до реставрації електронну копію кінохроніки 1917–1919 років.

Потрібну нам копію кіноплівок архів отримав у середині ХХ століття з Москви. На жаль, це далеко не перша копія, при кожному копіюванні якість матеріалів суттєво падала. Наприклад, при перегоні матеріалу на плівку зі звуковою доріжкою, мабуть, десь в 1950-х, частина зображення була втрачена (це згодом призвело до кумедних ускладнень під час переведення в 3D). Тож зображення потребувало серйозної ручної покадрової реставрації, якій передувала розробка відповідного програмного забезпечення.

Робота зайняла більше року і ще триває. Вже перші відреставровані таким чином кадри можна було переводити в 3D. Залежно від композиції кадру, наявності руху в ньому доводиться використовувати різні технології. Часто необхідно в програмах 3D-моделювання створювати об'єкт, який відповідав би за своїми обрисами об'єкту на плівці, і задавати йому відповідну анімацію. Ось тут і стався випадок, який змусив нашу групу на мить засумніватися у власних здібностях в обробці зображення. Вже створені та прив'язані до зображення на плівці 3D-об'єкти під час руху починали поводитись неочікувано, неадекватно змінюючи свої геометричні розміри. З'ясувалося, що проблему спричинив фрагмент зображення, відрізаний звуковою доріжкою. Адже 3D-об'єкти створювались під кут об'єктива, визначеного на основі наявного зображення, і через брак вертикальної смуги ці визначення були хибними. Після виявлення проблеми робота пішла далі, залишаючи питання: чи стикався ще хтось у світі з подібним? Знімальна група хотіла продемонструвати перші результати своєї роботи загалом, тож у Музеї театрального музичного та кіномистецтва було організовано виставку «До 100-річчя відновлення "...незалежної, Вільної, Суверенної Держави Українського Народу"». Серед експонатів – відреставровані кадри хроніки у форматі 3D, кадри з фільмів «Українська революція за спогадами Всеволода Петріва» і «Тризуб Нептуна» та зображення краєвидів Києва кін. XIX – поч. XX ст. в 3D-форматі.

Робота над виставкою наштовхнула на черговий поворот у роботі над «Генерацією волі». Ще розробляючи сценарій трьох частин проекту, ми зрозуміли, що декілька цікавих історій не потраплять, бо не відображені в кінохроніці. Вже тоді виникла думка, окрім основних частин, створити кілька доповнень в іншому стилі. Першим таким буде к/м стрічка, присвячена 29 квітня 1918 року – підняттю українських прапорів на кораблях Чорноморського флоту. Хоча цю тему вже розкрито у «Тризубі Нептуна», проте чимало важливих речей туди не ввійшло, тим більше, російська агресія в Криму 2014 року змушує подивитись на деякі події інакше.

Чи зможемо ми створити 3D-моделі кораблів, на основі наших зображень? За час виставки (приблизно місяць), нам вдалося створити кілька відповідних 3D-сцен, ці робочі матеріали продемонстровано глядачам під час однієї з екскурсій.

Враховуючи, що в цій стрічці хроніка не використовується, робота над нею йде значно швидше, ніж над основними частинами проекту. Та чи варто робити прем'єру доповнення раніше від першої серії проекту, ми поки що не знаємо.

В роботі над реставрацією хроніки виникло питання історичного дослідження кіноматеріалу. Так, він потрапляв у поле зору істориків і раніше, проте ніхто ще не бачив його в такій якості, як ми. Наш історичний консультант Михайло Ковальчук уже зробив не один цікавий висновок з побаченого. Багато несподіваних речей помітив і Владислав Куценко, військово-історичний консультант проекту. Інші члени знімальної групи та колеги, яких ми запрошуємо до співпраці, також роблять свій внесок.

Наприклад, цікаво, що на Маріїнському палаці, місці засідання Ради робітничих та Солдатських депутатів у грудні 1917 року, окрім червоного, майорить і український біколор. За припущенням дослідника Павла Подобєда, на кінохроніці біля входу до будинку Центральної Ради ми можемо побачити сотника Семена Лощенка, майбутнього команданта імпровізованого українського бронепотяга в бою під Крутами. Під час входу військ Директорії до Києва в Євгена Коновальця чітко видно погони полковника гетьманського зразка. В однострої Лубенського кінно-козачого полку на параді влітку 1918 року бачимо відхід від російських традицій уніформування кавалеристів.

Вдалося частково відновити зйомку Михайла Грушевського біля входу до будинку Центральної Ради, присутню у кінохроніці у вигляді двох кадрів – країв вирізаного кінопортрета. В одному через склейку зіпсовано верхню частину, в іншому – нижню. Відновивши ці два кадри, методом інтерполяції ми створили кількасекундний рух.

Окремі моменти історичного дослідження ускладнюють роботу над проектом. Зокрема, одним із джерел кінохроніки є радянський документальний фільм «Документи епохи» (1928). У ньому, згідно з титрами, є кадри армії Муравйова, яка вступає до Києва. Встановити, де їх знято, на жаль, неможливо. На екрані бачимо характерні ознаки червоних військових частин раннього періоду боротьби. Військо йде без знаків розрізнення, добре озброєне. Можна побачити доволі розхлябаних рядовиків та верхи, колишніх «гаспод офіцерів» на службі новому режимові. В їхніх поглядах ви прочитаєте все, що треба знати про «переможну армію праці». Так красномовно не могли описати червоні частини ні друзі, ні вороги...

Але увагу нашого історичного консультанта привернув віз із великим транспарантом. На жаль, літери чітко не читаються, але, якщо наше припущення з приводу цього напису правильне, то бачимо ми не армію Муравйова, а російські частини взимку 1918–1919 років, під час другої спроби окупувати Україну. До того ж знято їх, найімовірніше, не в Києві.

Ми реставруємо цей кадр, щоб прочитати напис, але поки що це не вдається. Таким чином, один з епізодів нашого фільму може втратити свою візуальну складову.

Водночас читання написів на прапорах та символіки може доповнити розуміння тих подій. Наприклад, маємо кадри з Петрограда, де видно колону у військових одностроях імперської російської армії під українським прапором. І транспаранти з написами: «Борітеся – поборете», «Петроградская школа прапорщиків» тощо. Прочитавши написи на прапорі військ Директорії, які вступили в Київ: «Слава республіканському війську! Слава його отаманові Петлюрі!», Михайло Ковальчук згадав, що бачив його в одному з російських музеїв, де він зберігається й донині.

Робота з хронікою – це лише одна, хоч і дуже важлива частина. Допрацьовуємо сценарій, за допомогою істориків відсіюємо неточні спогади, в разі появи нових важливих джерел сцени перебудуємо. Триває також робота з фотографіями та тривимірною об'ємною анімацією. Зокрема, створено перші 3D-портрети Михайла Грушевського, Володимира Винниченка, Євгена Коновальця. Незабаром з'явиться об'ємний портрет Симона Петлюри. 3D-зображення Михайла Грушевського вже було показане на згаданій виставці.

Музику до фільму готує Тарас Компаніченко та гурт «Хорея Козацька». Вони записують автентичні пісні Української революції. Одну з них, разом зі зразком нашої 3D-роботи, можна побачити та почути в тизері проекту «Генерація волі», розміщеному на сайті фільму www.g.kvideo.com.ua. Окрім того, в проекті беруть участь народний артист України Богдан Бенюк та звукорежисер Андрій Пархоменко, які вже працювали над фільмами «Українська революція» та «Тризуб Нептуна».

Робота стала можливою за підтримки благодійного фонду «Героїка», Ігоря Курдіна, групи військово-історичної реконструкції «Сотня Сіроманці» та парафіян церкви Св. Йосифа Обручника в Чикаго. Під час роботи над фільмом постійно виникають технічні ускладнення: в нашій країні ніколи таке не робилось, тому важко передбачити всі потенційні проблеми. Проте з кожним місяцем ми наближаємося до завершення. За нашим прогресом можна слідкувати на сайті «Генерації» та у Фейсбуці.